

Waar kan ik naar de wc?

Stappenplan voor gemeenten
naar meer openbare toiletten

Inhoudsopgave

Introductie 4
Waarom dit stappenplan? 4
Waarom zijn toiletten eigenlijk zo belangrijk? 4
De Toiletnorm 5
Het verschil tussen openbare en opengestelde toiletten 5

Stap 1. Verzamel Informatie over toiletten in jouw gemeente 6
1.1. Waar zijn de toiletten? 6
1.2. Wie is ermee bezig? 6
1.3. Eerder discussie in raad of college 7
1.4. Lokaal beleid dat raakt aan toiletten 7
1.5. Bekende problemen rond toiletten 8
1.6. Onzichtbare problemen 8
1.7. Demografische informatie 8
1.8. Inwonersenquête 9

Stap 2. Analyse maken 10

Stap 3. Het maken van een plan 11
3.1. Opties 11
3.1.1. Convenant met horeca en winkels 11
3.1.2. Overleg met winkelorganisaties en winkelcentra 12
3.1.3. Gemeentelijk gebouwen 12
3.1.4. Lease-to-let 12
3.1.5. Commerciële partners 12
3.1.6. Andere partners 13
3.1.7. Regelgeving invoeren 13
3.1.8. Toiletten in gebouwen 13
3.1.9. Vrijstaande toiletunits 13
3.1.10. Zelfreinigende toiletunits 14
3.2. Belangrijke overwegingen voor alle opties 14
Duidelijke en zichtbare toiletten 14
3.2.1. Drinkwater 16
3.2.2. Toegankelijke toiletten 16
3.2.3. Vrouwen 16
3.2.4. Mensen met kinderen 16
3.2.5. Stomadragers, andere buikpatiënten en blaaspatiënten 17
3.2.6. Onderhoud 17
3.2.7. Veiligheid 18
3.2.8. Kabels, leidingen, aansluitingen, onderzoek en vergunningen 18
3.2.9. Aanbesteden: liever niet of in tweede instantie 18
3.3. Wat is de regelgeving rond toiletten? 19
3.3.1. VN-verdrag Toegankelijkheid 19
3.3.2. Drank- en Horecawet 20
3.3.3. Bouwbesluit en Bouwverordening 20
3.3.4. Algemene Plaatselijk Verordening (APV) en plaatselijk beleid 20
3.3.5. Motie-Bergkamp 21
3.3.6. Design for all: regels omtrent toegankelijk bouwen 21
3.4. Het Plan 21

Inhoudsopgave

Stap 4. Uitvoeren van het plan 23

Stap 5. Monitoring en evaluatie 24

Toiletaanbieders 25

SaniTronics 25

Pop-up Toilet Company (Urilift) 26

Toletto 26

Sanifair | Sanbene 26

2theloo 26

Meer informatie 27

Nuttige contactgegevens voor verdere vragen 27

Voorbeeldgemeenten 28

Introductie

Waarom dit stappenplan?

"Bezoekers vinden onze binnenstad aantrekkelijk, maar kunnen geen toilet vinden."
"90% van de respondenten geeft aan dat er te weinig openbare toiletten zijn."[1]
"Zelfs van het uitgaanspubliek is 80% tegen wildplassen."[2]

Misschien is dit ooit in je gemeente geroepen door een raadslid dat een motie indiende om te vragen om een oplossing voor het tekort aan toiletten. Misschien was het een wethouder die vroeg om onderzoek. Misschien kwam het vanuit het centrummanagement, of het winkelpubliek. Misschien was het iets wat je zelf had gelezen en waarbij je dacht "Hoe kunnen we dit doen in onze gemeente?" Linksom of rechtsom, nu ligt de vraag bij jou en onderzoek je of er wel genoeg toiletten zijn in je gemeente en, zo niet, hoe je ervoor kan zorgen dat er meer komen.

Met dit stappenplan geven we je handvatten hoe je informatie kan verzamelen over de stand van zaken rondom toiletten in je gemeente en wat de probleemgebieden zijn. Daarnaast helpen we je bij de analyse met daarbij de belangrijkste overwegingen. En we geven je suggesties hoe je een toiletplan kan opstellen laten verschillende manieren zien hoe je voor meer toiletten in jouw gemeente kan zorgen. Kortom, we nemen je mee van de eerste vraag tot het opstellen en uitvoeren van een compleet toiletplan.

Waarom zijn toiletten eigenlijk zo belangrijk?

Een aantal redenen:

- Toiletten horen bij een gastvrije gemeente. Thuis laat je je gasten zonder twijfel naar je toilet gaan, als gemeente betekent gastvrijheid dat je voldoende toiletten hebt voor je winkelpubliek, de dagjesmensen en toeristen. Zoals Rob Zwinkels van de Gemeente Rotterdam zegt: "In Rotterdam willen we uitstralen dat wij een gastvrije stad zijn. En bij een gastvrije stad horen openbare toiletten." Marije Drost van de gemeente Hilversum beaamt dit: "Mogelijkheden om naar het toilet te gaan horen in onze ogen bij een goede, gastvrij ontvangst."

- Nu blijft één op de vier buikpatiënten regelmatig thuis uit angst om geen toilet te vinden. Dit is geen ongedefinieerde angst, want vier op de tien buikpatiënten kan te vaak ook geen toilet vinden als zij aandrang voelen. Daarnaast wordt vier op de tien buikpatiënten weleens geweigerd bij toiletten bij winkels, horeca en supermarkten. Voldoende toiletten zorgen er voor dat de 2 miljoen buik- en 1,5 miljoen blaaspatiënten in Nederland zich vrij kunnen bewegen en zorgeloos op pad kunnen gaan.

- Nederland vergrijst en de 2,4 miljoen ouderen wonen steeds langer thuis. Echter, zij kunnen vaak minder snel naar een toilet lopen dan jongeren, en hebben vaker een zwakkere blaas. Als ouderen thuisblijven vanwege een tekort aan toiletten dan leidt dit versneld tot vereenzaming, met hogere Wmo- en zorgkosten tot gevolg. Bovendien durven veel ouderen niet zoveel te drinken, omdat ze bang zijn geen toilet te vinden, maar dit is uiteraard niet goed voor hun gezondheid.

- De winkelleegstand groeit nog steeds in veel gemeenten. Dit komt doordat steeds meer mensen hun producten op internet kopen, maar ook omdat mensen hun geld aan iets anders uitgeven dan in winkels. Dat er een tekort aan toiletten bestaat verergert dit probleem: mensen gaan dan niet winkelen of eerder naar huis. Uit onderzoek blijkt dat als er meer toiletten beschikbaar zijn, mensen vaker naar het toilet gaan en daarmee langer blijven winkelen. Dit vertaalt zich in hogere uitgaven, wat goed is voor de middenstand en leefbaarheid van uw centrum.

---

1 https://www.maxvandaag.nl/sessies/themas/consument/nederland-genoeg-openbare-wcs-hallo-nederland-onderzoekt/
2 https://www.omroepmax.nl/datistochnietnormaal/verhuftering/

Introductie

- Niet alleen het winkelend publiek en het uitgaanspubliek knappen af op het gebrek aan toiletten in Nederland, ook toeristen, expats en dagjesmensen. Vooral toeristen uit Zuid-Europa, Scandinavië, Japan en de Angelsaksische landen zijn thuis een stuk beter gewend. In Zuid-Europa is het normaal dat supermarkten voor iedereen toegankelijke toiletten hebben. In Japan kan je gratis naar het toilet op Tokyo Centraal en in Californië moet een wc beschikbaar zijn binnen 100 m lopen vanaf de ingang van een winkel in een winkelcentrum. Als je je gemeente aantrekkelijk wilt houden voor buitenlandse toeristen, dan zijn meer toiletten echt noodzakelijk.

De Toiletnorm

Op basis van onderzoek van Ecorys[3] en onderzoek naar buitenlandse normen[4] is de Maag Lever Darm Stichting tot de volgende norm gekomen:

- Om de 500 meter een toegankelijk en schoon openbaar of opengesteld toilet in het centrum van een stads- of dorpskern en in drukke voetgangersgebieden.
- Voldoende toiletten in verblijfsgebieden als parken en recreatiegebieden.

Prof. Dr. Ionica Smeets heeft deze norm onderzocht in haar column in *de Volkskrant*[5] en komt tot de conclusie dat deze goed onderbouwd is. Zij concludeerde: "Een prima norm. Nu hopen dat hij gehaald wordt."

Het verschil tussen openbare en opengestelde toiletten

In dit stappenplan maken we onderscheid tussen openbare en opengestelde toiletten:

- Openbare toiletten zijn in principe 24/7 toegankelijk (of met ruime openingstijden). Ze kunnen in een gebouw (zoals een treinstation) zitten of vrijstaande toiletunits zijn. In een gebouw zijn het vaak commerciële ondernemingen waar je vaak voor moet betalen. Minder voorkomend in Nederland zijn gratis exemplaren maar ze zijn wel te vinden in het buitenland. Toiletunits zijn kleine huisjes in de openbare ruimte. Soms moet je betalen om er gebruik van te maken, soms niet. Soms zijn de toiletten zelfreinigend of zitten ze in fietsenstallingen of parkeergarages. Het kan ook zijn dat er een verkoopautomaat (vending machine) aan vast zit, of dat ze tijdelijk zijn (als dixie of als toiletwagen).

- Opengestelde toiletten heten ook wel semi-openbare toiletten. Dit zijn toiletten in openbare gebouwen (gemeentehuizen, bibliotheken, zwembaden, buurthuizen en dergelijke) maar ook bij dienstverleners zoals banken, winkels, horeca of supermarkten waar ook niet-klanten naar het toilet mogen, in de regel zonder het te vragen. Soms zijn ze gratis, soms niet. Deze toiletten zijn gesloten als het gebouw ook gesloten is.

- Deze handreiking gaat over beide typen toiletten. We specificeren wanneer we het over het ene of het andere type hebben, anders spreken we kortweg over 'toiletten'. De term 'toegankelijke toiletten' gebruiken we voor een toilet dat voor mensen met een beperking of chronische ziekte eenvoudig te gebruiken is.

---

3 Tekort aan openbare toiletten. www.waarkaniknaardewc.nl/wp-content/uploads/2018/04/WKINDWC_Infographic.pdf

4 Overzicht openbare toiletten in het buitenland. www.waarkaniknaardewc.nl/wp-content/uploads/2018/04/WKINDWC_PositionPaper_Bijlage_Overzichtopenbaretoiletteninhetbuitenland.pdf

5 Smeets, Ionica. "Help! Waar kan ik naar de wc? Iedere 500 meter een openbaar toilet is een prima norm." *de Volkskrant*, 7 april 2018.

Stap 1. Verzamel informatie over toiletten in jouw gemeente

Als je dit stappenplan leest is waarschijnlijk de vraag gesteld (door de raad, de wethouder of beleidsmedewerkers) of er meer toiletten in jouw gemeente kunnen komen. Of misschien denk je zelf dat er meer moeten komen, aangezien geen enkele gemeente in Nederland voldoende, op onze norm gebaseerde, openbare en opengestelde toiletten heeft. De eerste stap is altijd om zoveel mogelijk informatie te verzamelen om te onderzoeken of er een tekort aan toiletten is en zo ja hoe groot dit tekort is.

De allereerste stap is natuurlijk: een trekker van het project 'Openbare toiletten' in de gemeente vinden én houden. Want ook als de toiletunits geopend zijn en de horecazaken en winkels hun toiletten hebben opengesteld, moet iemand het aanspreekpunt blijven. Regel dit alvast, want dit wordt te vaak vergeten (gezien de versnippering die in paragraaf 1.2 wordt besproken).

1.1. Waar zijn de toiletten?

Het is belangrijk te weten waar in je gemeente al toiletten zijn. De HogeNood app[6] is hiervoor een goed vertrekpunt. De app geeft informatie over de locatie, openingstijden, toegankelijkheid en prijs van toiletten en of deze voor mannen of vrouwen zijn. Maar omdat toiletten door gebruikers of eigenaren zelf aangemeld moeten worden, kan het zijn dat niet alle openbare of opengestelde toiletten in de app zijn opgenomen. Het kan ook zijn dat de gegevens in de app niet (meer) precies kloppen.

Het is dus raadzaam om te HogeNood app data, of de beheerders van de app (het bedrijf App-vise in Heerhugowaard) te checken en te kijken of de informatie klopt. Denk ook kritisch na over wat je al in de app kan vinden – zijn er toiletten die niet in de app staan, maar wel voor iedereen toegankelijk zijn, zoals die in warenhuizen of in een zwembad bijvoorbeeld? Vraag ook aan teamleden of aan andere afdelingen of er nog gemeentelijke toiletten toegevoegd kunnen worden. Het is mogelijk om met App-vise overeenkomsten af te sluiten om de toiletgegevens zelf te beheren[7].

1.2. Wie is ermee bezig?

Informeer welke afdeling binnen jouw gemeente met toiletten te maken hebben. Toiletten vallen niet per se onder één afdeling in een gemeente, en elke gemeente heeft iets andere afdelingen. In het algemeen hebben de volgende afdelingen met toiletten te maken:

Deze afdeling...	...gaat over...	...en kan dus helpen bij...
Openbare ruimte	de parken, pleinen en soms ook parkeerplaatsen en fietsenstallingen	Het plaatsen van openbare toiletunits die niet snel kapot gaan, er mooi uitzien en niet teveel kosten in onderhoud en plaatsing in parken, op pleinen en in winkelcentra.
Verkeer & Vervoer	De wegen, en soms ook parkeerplaatsen en park & rides/transferia	Het plaatsen van toiletunits op parkeerplaatsen en park & rides/transferia.
Sociale zaken & Welzijn (ook wel Maatschappelijke Ontwikkeling genoemd)	Veel mensen die vaker dan gemiddeld een toilet nodig hebben. Denk aan buik- en blaaspatiënten en ouderen, maar ook gehandicapten.	Het vergroten van het welzijn van buikpatiënten, bijvoorbeeld door bij andere afdelingen aan te dringen op het plaatsen of openstellen van meer toiletten. Soms ook het openstellen van toiletten in buurthuizen.
Economische Zaken	winkels en horeca, en het aantrekken van meer uitgaans- en winkelpubliek, toeristen en dagjesmensen	Het aanspreken van winkels en horeca op het openstellen van hun toilet, en het plaatsen van toiletten in uitgaanscentra en in winkelcentra.
Cultuur & Recreatie	Bibliotheken, theaters, schouwburgen	Het openstellen van wc's in de bibliotheken, theaters en schouwburgen

6 http://www.hogenood.nu
7 http://www.hogenood.nu/pakketten.html

Stap 1. Verzamel informatie over toiletten in jouw gemeente

Deze afdeling...	...gaat over...	...en kan dus helpen bij...
Burgerzaken (ook wel Dienst-verlening genoemd)	Je paspoort of rijbewijs afhalen in het gemeentehuis	Het openstellen van het toilet op het gemeentehuis

1.3. Eerder discussie in raad of college

Zijn er al discussies geweest in de raad of het college? Zo ja, wat was daartoe de aanleiding, discussie en uitkomst? Hoe lang geleden was het en welke politieke partijen waren erbij betrokken? De ervaring leert dat toiletten een niet-politiek onderwerp zijn dat niet aan één partij kleeft: de meeste moties over toiletten worden unaniem aangenomen. Bijna elke landelijke partij heeft ergens in Nederland lokaal al eens een motie over toiletten ingediend. De ervaring leert ook dat als een college met een voorstel komt dat meer openbare en/of opengestelde toiletten behelst, de raad dit met gejuich ontvangt.

Aan het einde van dit stappenplan staan contactpersonen van verschillende gemeenten die je kan benaderen. Zij helpen je graag om niet opnieuw het wiel uit te vinden. Ook kan je daarin een lijst van gemeenten vinden die al toiletunits hebben geplaatst of toiletten laten openstellen.

1.4. Lokaal beleid dat raakt aan toiletten

Het kan zijn dat er al beleid of een project is in je gemeente dat te maken heeft met toiletten, zoals:

- Staat er al iets in de Algemene Plaatselijke Verordening of ander lokaal beleid, zoals in Tilburg of Leerdam (zie ook 3.3.4)?
- Lokale inclusie-agenda: op grond van de Participatiewet en het VN-Verdrag Toegankelijkheid moet elke gemeente een lokale inclusie-agenda opstellen[8]. Deze agenda moet laten zien hoe de gemeente gehandicapten en chronisch zieken op gelijke wijze als ieder ander laat meedoen in de maatschappij. Omdat toiletten voor veel chronisch zieken als buik- en blaaspatiënten, maar ook voor rolstoelers, een voorwaarde zijn om aan het maatschappelijke leven deel te nemen zouden die opgenomen moeten zijn in deze inclusie-agenda (zie ook 3.3.1).
- Opknappen van de Binnenstad, een plein of een winkelcentrum: dit biedt gelijk een mogelijkheid om een toilet te installeren of vernieuwen.
- Lokale aanpak van het Actieplan Eén tegen Eenzaamheid: één op de vier buikpatiënten durft regelmatig de deur niet uit vanwege het gebrek aan toiletten. Dit leidt natuurlijk sneller tot eenzaamheid. Geld uit dit Actieplan zou gebruikt kunnen worden voor een plan van aanpak om meer toiletten te realiseren, of voor het neerzetten van Michi-Noeki's[9]: kleine kiosken waar je een kopje koffie kan drinken en naar het toilet kan, op loopafstand van je huis.
- Stadspromotie: toiletunits bieden een mooie kans om een modern ontwerp neer te zetten waarmee de gemeente zich presenteert (bijvoorbeeld in Amsterdam een toilet met Amsterdammertjes erop en in Utrecht met Nijntje). Zo staat in Groningen een toilet ontworpen door Rem Koolhaas en Erwin Olaf[10]. Als de gemeente dit toilet combineert met een vending machine die toeristische producten verkoopt (reisgidsen, ansichtkaarten, streekproducten) kan een win-win-winsituatie ontstaan.

8 https://www.tweedekamer.nl/kamerstukken/amendementen/detail?id=2016Z00485&did=2016D01069
9 https://www.vp.nl/who-cares-michinoeki.html
10 http://www.staatingroningen.nl/81/openbaar-toilet-reitemakersrijge

Stap 1. Verzamel informatie over toiletten in jouw gemeente

1.5. Bekende problemen rond toiletten

Zijn in jouw gemeente al zichtbare problemen rond toiletten? Denk aan wildplassen – zijn er problemen in de binnenstad met uitgaanspubliek[11]? Hoeveel mensen krijgen boetes per jaar? Zijn er ook problemen met wildplassen[12], of erger nog, wildpoepen in natuurgebieden en parken?

Het kan ook zijn dat er klachten zijn geweest over een tekort aan toiletten, of artikelen in het lokale of regionale nieuws. Praat ook eens met het VVV-kantoor: zij krijgen veel vragen over waar toiletten te vinden zijn. Bedenk dat we in de Nederlandse
cultuur niet klagen over het gebrek aan toiletten: we gaan er van uit dat ze er toch niet zijn. Pas als er naar gevraagd wordt of als we in het buitenland geweest zijn bedenken we dat ze er niet zijn[13]. Wellicht is het dus nodig om in een enquête te vragen of er onvoldoende toilettenzijn, of het aan expats of toeristen te vragen. De MLDS heeft ook een database met recente artikelen die je kan opvragen over problemen met het gebrek aan toiletten.

1.6. Onzichtbare problemen

Minder zichtbare symptomen moeten ook uitgezocht worden. Vraag aan de thuiszorg of er mensen zijn die hun huis niet uit durven gaan vanwege het gebrek aan toiletten, zoals één op de vier buikpatiënten. Hoe gaat het met de winkelstraten en –centra? Hoe lang blijven mensen winkelen? Mocht de gemeente een enquête naar winkelbeleving of winkelbehoefte gaat doen, stel daarin dan ook vragen over de behoefte aan toiletten.

1.7. Demografische informatie

Oudere mensen en ouders met jonge kinderen (en zwangere vrouwen) hebben vaker en dringender toiletten nodig. Hoeveel mensen van deze groepen wonen in je gemeente – meer of minder dan gemiddeld? Wonen ze in bepaalde gebieden?
Waar gaan ze winkelen en spelen? Durven de ouderen nog naar buiten toe of blijven ze thuis, uit angst om te vallen of niet naar het toilet te kunnen?

Ervaring van Hilversum:

De vraag [voor toiletten] kwam zowel vanuit individuele bezoekers aan het centrum als vanuit politieke partijen via raadsvragen.

Gemeente en centrumondernemers willen bezoekers gastvrij ontvangen. Mogelijkheden om naar het toilet te gaan horen in onze ogen bij een goede, gastvrije, ontvangst.

De knelpunten lagen (deels) in de hoeveelheid beschikbare toiletten en spreiding ervan, maar problematiek ging ook over wildplassen in zijstraatjes van het uitgaansgebied.

Bijzondere aandacht werd gevraagd voor de beschikbaarheid van toiletten voor vrouwen en mindervaliden.

We hebben in overleg met de stichting Centrum Hilversum en op basis van geluiden van individuele bezoekers en horeca ondernemers een inventarisatie gemaakt.

Daarbij is onderscheid gemaakt naar doelgroep/ bezoektijden.

A winkelend publiek
B uitgaanspubliek tijdens openingstijden horeca
C uitgaanspubliek en ander publiek na sluiting van de horeca
D bezoekers (met name minderjarigen) die wel het uitgaansgebied bezoeken, maar de horeca doorgaans niet in kunnen.
E bezoekers van evenementen

Vervolgens hebben we per doelgroep gekeken of er voldoende toiletgelegenheden zijn, redelijk verspreid over het centrum. Zonder dat heel uitgebreid onderzoek is uitgevoerd, is er wel een beeld van de afstanden die mensen kunnen overbruggen voor een toiletbezoek en daarmee dus de benodigde spreiding over het centrum.

11 https://www.omroepmax.nl/datistochnietnormaal/verhuftering/
12 https://www.omroepmax.nl/datistochnietnormaal/verhuftering/
13 https://www.maxvandaag.nl/sessies/themas/consument/nederland-genoeg-openbare-wcs-hallo-nederland-onderzoekt/

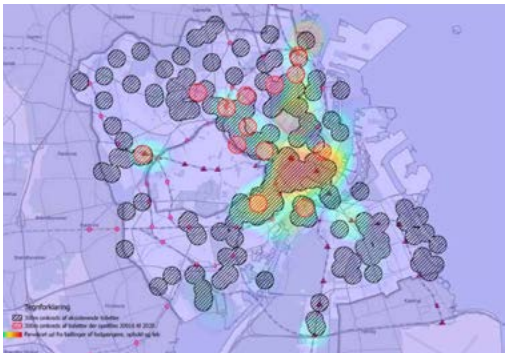
Stap 1. Verzamel informatie over toiletten in jouw gemeente

1.8. Inwonersenquête

Ter invulling van de bovenstaande informatie kan een inwonersenquête helpen. Bedenk echter dat op sommige plekken dagjesmensen en toeristen het meeste baat hebben bij toiletten, en deze groep vang je niet in een enquête onder inwoners. Een enquête met een kaart/plattegrond waar mensen gebieden met onvoldoende toiletten kunnen aanduiden is het handigst.

Stap 2. Analyse maken

Nu je alle informatie hebt verzameld, kan je onderbouwen hoe groot het gebrek aan toiletten in jouw gemeente is en waar dit tekort vooral zit. De beste manier is een kaart te maken van jouw gemeente op straatniveau:

Voorbeeld van Kopenhagen met een omtrek van 300m rond elke openbare toilet (rood zijn geplande toiletten) en met concentratie van voetgangers (http://kk.sites.itera.dk/apps/kk_pub2/pdf/1631_ALP7ymJlcp.pdf)

1. Plaats alle toiletten op de kaart. Gebruik verschillende kleuren of symbolen voor urinoirs, toiletten en (rolstoel)toegankelijke toiletten. Teken en cirkel rond elke toilet met een omvang van 500m (met een radius van 250m).
   Zijn er elke 500m toiletten in het centrum of gebieden met veel voetgangers? Zo niet, waar zijn de tekorten?

2. Kleur in waar problemen zijn met wildplassen of waar andere klachten zijn.
   Komen deze overeen met de gebieden zonder toiletten van vraag 1? Of zijn er al toiletten in die gebieden, maar misschien niet open of niet goed aangegeven? Of zijn er andere plekken waar toiletten nodig zijn? Als er problemen met wildplassen zijn kan je er ook van uitgaan dat vrouwen op die plek ook problemen hebben met het tekort aan toiletten, maar dit is minder zichtbaar.

3. Als je een enquête hebt gedaan met een kaart, plaats ook de plekken op de kaart waar inwoners hebben aangegeven dat er een probleem is.
   Zijn er nog meer hotspots of komen deze overeen met de andere?

4. Kijk naar winkelgebieden en uitgangsgebieden
   Zijn er toiletten overdag voor winkelgebieden, ook voor dagjesmensen of toeristen van buiten de gemeente? En voor uitgangsgebieden, zijn er ook genoeg toiletten voor zowel mannen als vrouwen en ook toiletten voor minderjarigen (niet in een café) 's nachts?

5. Kijk naar de looproutes van de verschillende doelgroepen
   Zijn er handige plekken waar veel mensen langsgaan? Zo is in Utrecht een toilet geplaatst tussen panden van studentenverenigingen en de bushalte (doelgroep: uitgaanspubliek). Bij het park om de hoek van een revalidatiecentrum komt een rolstoeltoegankelijk toilet (doelgroep: gehandicapten).

6. Kleur ook in waar veel kinderen of ouderen wonen of waar ze winkelen of spelen. Mensen met buik- en blaasproblemen wonen waarschijnlijk verspreid door de gemeente en willen ook winkelen en met de kinderen naar het park.
   Zijn er toiletten beschikbaar in winkelstraten, winkelcentra, parken en bij speeltuinen?

7. Noteer OV-hubs zoals trein- en busstations of park & rides. Als je wilt dat mensen gebruikmaken van het OV in plaats van met de auto dan moeten ze ook verzekerd zijn van een toilet. *Zijn er toiletten waar reizigers en forenzen gebruik van kunnen maken in de nabije omgeving van OV-hubs?*

8. Zijn er attracties voor toeristen in je stad?
   Zijn er genoeg toiletten voor deze toeristen in de nabije omgeving van de attractie, ook als er veel tegelijk zijn (van een toerbus of een rondvaartboot, bijvoorbeeld)?

9. Waar bevinden zich de toegankelijke toiletten?
   Hoeveel toegankelijke toiletten zijn er en waar bevinden ze zich? Kan een rolstoelgebruiker er zeker van zijn dat hij een toilet vindt als hij op pad gaat?

Als de kaart klaar is, vraag jezelf dan af of er voldoende toiletten zijn of dat er duidelijke plekken zijn waar meer toiletten nodig zijn. Als er genoeg toiletten zijn volgens dit schema: gefeliciteerd, je bent één van de weinige, zo niet de enige gemeente in Nederland die aan de toiletnorm voldoet! Leuk als je contact legt met de MLDS. We komen jullie graag in het zonnetje zetten! Anders, ga verder met Stap 3.

Stap 3. Het maken van een plan

Als je in kaart hebt waar toiletten zouden moeten komen, is het tijd om te kijken hoe dit tekort het beste op te lossen is. Welke optie past het best bij de locaties waar te weinig toiletten zijn? Zijn er op die plek toiletten die je zou kunnen openstellen voor passanten of moet er een openbaar toilet komen? Hoe kan je het anders oplossen?

Bedenk, voordat je begint met het in kaart brengen van de opties, wie je kunt betrekken bij dit project. Een plan werkt beter als meer (maar niet te veel) experts betrokken zijn. Bij het verzamelen van alle informatie heb je ontdekt wie in je gemeente bezig is met toiletten. Er zijn misschien ook andere collega's die van belang kunnen zijn, bijvoorbeeld degene die zich met winkelstraten en –centra bezighoudt, of met parken, OV of toerisme. Ga met deze mensen om de tafel en bedenk per probleemlocatie welke optie het beste past. Met een breed draagvlak en meer samenwerking is het makkelijker om steun voor verschillende opties te krijgen en voor het grotere plan natuurlijk ook.

Denk ook aan de wethouder(s) en houd hen op de hoogte. Zij moeten uiteindelijk het plan steunen en aan de raad voorstellen. Ook voor hen is toiletten typisch een onderwerp dat niet in één portefeuille past: meer toiletten in de openbare ruimte helpt ook de wethouder Welzijn om de Wmo-kosten laag te houden, want buikpatiënten en ouderen zullen vaker naar buiten gaan als er meer toiletten zijn. De wethouder economische zaken heeft ook belang bij meer toiletten, en het kan helpen als de wethouder dienstverlening aan boord is om de toiletten in de gemeentelijke panden te laten openstellen.

Betrek tenslotte de bedrijven en omwonenden rondom de plekken waar je toiletten wilt plaatsen. Soms kan de plaatsing van een aantal meters naar links of naar rechts voor hen al een heel stuk uitmaken. Als er een vrijstaande (zelfreinigende) toiletunit komt in plaats van plaskruizen en/of dixies zullen veel aanliggende woningen en bedrijven blij zijn, maar het is toch goed om hen te informeren en te vragen naar overwegingen.

3.1. Opties

Zoals in de introductie al gesteld onderscheiden we twee soorten toiletten: openbare toiletten in de openbare ruimte, ook wel toiletunits genoemd, en opengestelde toiletten bij winkels, horeca, supermarkten, gemeentelijke gebouwen of dienstverleners. Kijk naar de plekken op je kaart waar toiletten moeten komen. Welke optie past het best op welke plek?

De kosten voor onderstaande opties lopen ver uiteen en zijn moeilijk te generaliseren, maar we doen toch een poging bij elke optie.

3.1.1. Convenant met horeca en winkels

Convenanten worden veel gebruikt in andere Europese landen (zoals België, Verenigd Koninkrijk, Duitsland), en ook in de gemeenten Aalsmeer, Alphen aan den Rijn, Barendrecht, Bergen op Zoom, Bodegraven, Doetinchem, Hilversum, Rotterdam en Valkenswaard. In beide gevallen zijn horeca en winkels blij met een overeenkomst: het levert hen extra aanloop op, mensen kunnen langer blijven winkelen en de toiletbezoekers van vandaag zijn de klanten van morgen[14]. Vergeet niet de toiletten aan te melden bij de HogeNood-app.

Er zijn twee soorten programma's. In het eerste vraagt de gemeente (of het centrummanagement) horecazaken en winkels om vrijwillig een sticker op hun zaak te plakken die duidelijk aangeeft dat alle mensen gebruik kunnen maken van hun toiletten (al dan niet tegen betaling van €0,50). Zoals Marije Drost van de Gemeente Hilversum zegt: "Maak ondernemers ervan bewust dat dit past bij een gastvrije stad." Hiervoor kan de gemeente of het centrummanagement zelf stickers ontwerpen (zie hiervoor paragraaf 3.2.1), of gratis de toilet-sticker van de Maag Lever Darm Stichting bestellen via https://www.mlds.nl/contact/.

De tweede optie is hetzelfde idee maar de ondernemer krijgt dan een kleine vergoeding van de gemeente om zijn toilet open te stellen. Dit wordt gedaan in Aalsmeer, Hilversum, Rotterdam (*Propere Plees*-programma) en Valkenswaard, in Duitsland via het *Die Nette Toilette*-programma[15] en in het Verenigd Koninkrijk met *Community Toilet Schemes*.

---

14 Zie white paper en factsheet voor horeca en winkels op https://www.waarkaniknaardewc.nl/informatie-voor-gemeenten/

15 http://www.die-nette-toilette.de

Stap 3. Het maken van een plan

Een van de nadelen van dit programma is natuurlijk dat deze toiletten alleen beschikbaar zijn als het bedrijf/de winkel open is. Daarnaast willen niet alle mensen bij een café naar binnen gaan: denk aan minderjarigen, vrouwen of religieuze mensen. Er zijn ook veel veranderingen van eigenaren binnen de horeca, dus je moet als gemeente op de hoogte blijven of een zaak met een toilet dicht gaat of van eigenaar wisselt. Bij een nieuwe eigenaar moet je ook een nieuw contract opstellen.

Ervaring van Hilversum:

Openbare toiletten zijn duur. Soms is het nodig, maar maak vooral gebruik van de al aanwezige toiletten. Veel ondernemers zijn bereid bezoekers die daar naar vragen van het toilet gebruik te laten maken. Maak ondernemers ervan bewust dat dit past bij een gastvrije stad. En vertel bezoekers dat dit mag/kan bijvoorbeeld met een duidelijke sticker.

Bedenk bij het opstarten van zo'n programma of je de ondernemers een vergoeding wilt betalen of niet en op welke locaties het concept het beste in je gemeente past – winkelstraten en wijken bijvoorbeeld, waar de vraag naar toiletten meestal overdag is – en ga in gesprek met de ondernemers-, winkeliers- en/of horecavereniging. De *Factsheet voor horeca en winkels*[16] kan een handvat bieden in deze gesprekken.

Kosten: Ureninzet van ambtenaar of centrummanager voor benaderen winkels en horeca. Ontwerp- en drukkosten voor stickers: <€1000. Als winkels een vergoeding krijgen, reken dan op €40-€120 per maand vergoeding per deelnemer aan het convenant en ureninzet ambtenaar of centrummanagement voor contractmanagement.

3.1.2. Overleg met winkelorganisaties en winkelcentra

Voor winkeliers is het belangrijk dat mensen kunnen blijven winkelen, want hoe langer mensen winkelen hoe meer ze kopen[17]. Mensen die naar het toilet moeten (maar dat niet kunnen omdat er geen is) kopen minder en gaan sneller naar huis. Dus het is ook belangrijk voor winkeliers dat mensen naar het toilet kunnen. Veel winkelcentra hebben het tekort aan toiletten al erkend en zijn bij verbouwing openbare toiletten aan het installeren. Gewone winkelstraten kunnen wellicht samenwerken met de horeca die er zit, waarbij de winkeliers de horecazaken een vergoeding betalen of afspreken dat ze naar hen mogen verwijzen. Wellicht is het ook mogelijk via crowdfunding geld op te halen voor een openbare toiletunit in het winkelgebied.

Kosten: Ureninzet van ambtenaar voor benaderen winkels, winkelcentra en horeca.

3.1.3. Gemeentelijk gebouwen

Kijk ook eens naar gemeentelijke gebouwen – het stadshuis, de zwembaden, de bibliotheken enzovoort. Vaak zijn hier al toiletten die feitelijk openbaar zijn of kunnen worden. Het ontbreekt vaak aan duidelijke signalering (bv. borden of stickers), zodat mensen weten dat ze er gebruik van kunnen maken. Daarnaast adviseren we om deze toiletten aan te melden bij de HogeNood-app. Misschien kost het iets meer om meer mensen toegang te geven tot 'gemeentelijke' toiletten, maar dit is minder dan een nieuw openbaar toilet te installeren. Bovendien is het voor inwoners en bezoekers laagdrempeliger om in een openbaar gebouw naar het toilet te gaan (of er om te vragen) dan in een horecagelegenheid.

Kosten: Misschien extra schoonmaakkosten (€100 per maand), kosten voor signalering (eenmalige investering, €100-200).

3.1.4. Lease-to-let

Deze optie is voor gebouwen die eigendom zijn van de gemeente maar verhuurd worden aan derden. In het huurcontract kan een clausule worden opgenomen dat de toiletten voor passanten toegankelijk moeten zijn. En dat er duidelijke signalering moet zijn die aangeeft dat en waar de toiletten zijn. Ten slotte moet de toiletten worden aangemeld bij de HogeNood-app.

Kosten: Opnemen van voorwaarde dat passanten van toilet mogen gebruiken: gratis tot iets lagere inkomsten uit huur.

---

16 https://www.waarkaniknaardewc.nl/informatie-voor-gemeenten/

17 White paper op https://www.waarkaniknaardewc.nl/informatie-voor-gemeenten/

3.1.5. Commerciële partners

Dit zijn bedrijven die toiletten installeren op bijvoorbeeld treinstations of in winkelcentra (denk aan het bedrijf Sanifair). Ze willen winst maken, dus hebben vaak heel mooie en schone toiletten. Veel van deze bedrijven zijn echter niet kostendekkend met alleen het vragen van een bijdrage van klanten, dus de gemeente zal een vaste bijdrage moeten blijven doen.

Kosten: Exploitatiesubsidie: €10.000-20.000 per jaar.

3.1.6. Andere partners

Is er een toilet in het trein- of busstation? Zo niet, praat dan eens met de busmaatschappij, de provincie of vervoersregio (als vervoersautoriteit) of de NS. Zij willen meer reizigers naar het OV trekken; een openbaar toilet kan daarbij helpen. Bovendien bevinden stations zich vaak in het centrum, waar sowieso vaker toiletten nodig zijn. In het buitenland is het normaal dat er toiletten zijn op OV-terminals: in Wenen zitten bijvoorbeeld veel openbare toiletten in metrostations, in Singapore is het zelfs verplicht dat elk OV-station toiletten heeft.

Kosten: Ureninzet van ambtenaar voor benaderen OV-maatschappijen.

3.1.7. Regelgeving invoeren

Het is niet mogelijk om ondernemers te verplichten hun toiletten open te stellen, maar je kan adviseren dat de gemeente een clausule toevoegt zoals Tilburg die hanteert (zie 3.3.4). In die gemeente hebben ook alle snackbars en restaurantjes een toilet, en niet alleen de gelegenheden die alcohol serveren. Dit kan de druk verminderen op andere gelegenheden en zijn er meer potentiële deelnemers aan de convenanten zoals genoemd in 5.3.1.

Kosten: Ureninzet ambtenaren voor aanpassen verordeningen.

3.1.8. Toiletten inbouwen in gebouw

Dit is een optie voor bijvoorbeeld een parkeergarage, ondergrondse fietsenstalling of een ander gebouw van de gemeente waar nog geen toiletten zijn. Hier hebben bijvoorbeeld Amersfoort, Woerden en Utrecht ervaring mee.

Kosten: eenmalig €5000-10.000 verbouwingskosten voor één toilet, daarna €100 schoonmaakkosten per maand (als het meegenomen wordt in algemene schoonmaak)

3.1.9. Vrijstaande toiletunits

Deze toiletten zijn in de regel (bijna) het gehele etmaal toegankelijk en makkelijk te vinden in het straatbeeld. Ze hebben meestal meerdere toiletten voor mannen en vrouwen, gewoonlijk ook met (rolstoel)toegankelijk toiletten en babyverschoontafel. Soms kunnen ze gecombineerd worden met andere functies; in Marken bijvoorbeeld bouwen ze een toiletgebouw gecombineerd met een pinautomaat en groene dak. Het bedrijf Quiosk kan vending machines die het in toiletten kan inbouwen en die meebetalen aan de toiletunits. In Duitsland zijn ten slotte veel kiosken waar je naast het kopen van een broodje worst of een ijsje naar het toilet kunt.

Een stapje verder zijn pleisterplaatsen met een toilet erin, zoals de Michi-Noeki dat architectenbureau Vollmer & Partners naar Japans voorbeeld heeft ontworpen[18]. Dit zijn kleine kiosken met een toilet in parken, op pleinen of in een woonwijk die ook dienst doen als ontmoetingsplek. Ze liggen op niet al te grote afstand van elkaar, zodat ouderen die een ommetje maken daar even kunnen uitrusten, naar het toilet kunnen en een kopje koffie kunnen drinken.

18 https://www.vp.nl/who-cares-michinoeki.html

Stap 3. Het maken van een plan

Schoonmaak en onderhoud zijn een belangrijk aandachtspunt bij deze toiletten. Het is aan te bevelen dit bij de toiletaanbieder te beleggen, omdat de meeste gemeentelijke organisaties niet op schoonmaak en onderhoud van toiletten zijn ingericht.

> *Kosten: Eenmalig €30.000-80.000 voor aankoop toiletunit (kan verder oplopen met meer opties, exclusief het (langjarige) onderhouds- en schoonmaakcontract en exclusief eenmalig kosten voor vergunningaanvragen en aansluiting op elektra en water. Deze kosten zijn nog te drukken door reclame-uitingen of een vending machine[19]. Ook zijn deze toiletten te leasen: ze blijven dan eigendom van de toiletaanbieder, maar de kosten kunnen over meerdere jaren uitgesmeerd worden.*

3.1.10. Zelfreinigende toiletunits

Zelfreinigende toiletgebouwen zijn vrijstaande toiletunits met een mechanisme om het toilet automatisch schoon te maken na elk gebruik. Het revolving toilet van SaniTronics[20] bijvoorbeeld draait de toiletpot om richting de schoonmaakruimte, waarna de schone toiletpot aan de achterkant beschikbaar is voor een nieuwe gebruiker. Andere toiletten hebben een veegmechanisme waarmee de bril wordt gereinigd. Desalniettemin is het bij deze toiletten nog steeds raadzaam om een schoonmaak- en onderhoudscontract af te sluiten bij de aanbieder van het toilet.

> *Kosten: Eenmalig €40.000-90.000 voor aankoop toiletunits, exclusief een (langjarig) onderhouds- en schoonmaakcontract en exclusief eenmalig kosten voor vergunningaanvragen en aansluiting op elektra en water. Deze kosten zijn nog te drukken door reclame-uitingen of een vending machine[21]. Ook zijn deze toiletten te leasen: ze blijven dan eigendom van de toiletaanbieder, maar de kosten kunnen over meerdere jaren uitgesmeerd worden.*

3.2. Belangrijke overwegingen voor alle opties

Duidelijke en zichtbare toiletten

- Als niemand weet waar de toiletten zijn dan hebben ze geen nut, dus bedenk hoe je ze wilt aanduiden, en wie ze gaat aanmelden bij de HogeNood-app[22], en wie de gegevens op deze app beheert.
- In Wenen en Duitsland staan wegwijzers in het straatbeeld om aan te geven hoe ver en in welke richting het openbare toilet is.
- Opengestelde toiletten bij supermarkten, winkels en horeca hebben baat bij een raamsticker. Houd het ontwerp eenvoudig en strak: de MLDS geeft een sticker uit die gratis op te vragen is. Die verdient onze voorkeur: een universele sticker die voor iedereen duidelijk en herken baar is. Het staat de gemeente uiteraard vrij zelf een sticker te ontwikkelen. De sticker van Bergen op Zoom is nauwelijks leesbaar, de sticker in Bodegraven en Barendrecht/Doetinchem is heel duidelijk, net als de stickers van het Duitse Die Nette Toilette-programma (zie hieronder).
- Toegankelijke toiletten hebben baat bij een Grace's sign. Grace is een jonge buikpatiënte uit Schotland die regelmatig werd weggestuurd bij toegankelijke toiletten omdat ze niet zichtbaar gehandicapt is. Zij heeft een nieuw pictogram voor toegankelijke toiletten ontworpen dat laat zien dat ook niet-gehandicapten naar dit toilet kunnen. Het is ook wettelijk toegestaan om als niet-gehandicapte of niet-chronisch zieke naar een invalidentoilet te gaan.

---

19 https://www.quiosk.nl/in-2020-meer-dan-500-locaties/
20 https://www.ad.nl/rotterdam/koninklijke-horeca-mensen-een-toilet-bieden-is-kwestie-van-gastvrijheid~a558aed2/
21 https://www.quiosk.nl/in-2020-meer-dan-500-locaties/
22 http://www.hogenood.nu/toiladd.php

Stap 3. Het maken van een plan

De sticker van Gastvrij Barendrecht: helder en doeltreffend (Bron: BarendrechtNU). De sticker van Doetinchem lijkt hier sterk op: https://www.omroepgelderland.nl/nieuws/2119146/Als-je-moet-dan-moet-je-daarom-toiletstickers-in-Doetinchem

De sticker van *Die Nette Toilette* in Duitsland: strak design waar wel een licentie voor nodig is (Bron: www.die-nette-toilette.de)

De wc-sticker van de Maag Lever Darm Stichting, te bestellen via https://www.mlds.nl/contact/

De sticker van Gastvrij Bergen op Zoom: origineel ontwerp maar onleesbaar. (Bron: *Kijk op Bergen op Zoom*)

Grace's sign is een alternatief pictogram voor toegankelijke toiletten en laat zien dat het toiletten zijn die voor iedereen openstaan.

3.2.1. Drinkwater

Er is ook toenemende vraag naar plekken waar mensen hun eigen waterflesjes kunnen vullen. Water en andere drinkflesjes zijn een belangrijk bron van afval en vuilnis op straat en slecht voor het milieu. Dus het is handig en niet zo ingewikkeld om een fonteintje te plaatsen bij alle soorten toiletten. Hiermee werkt de gemeente gelijk aan het implementeren van een mensenrecht: "Al in juli 2010 had de Algemene Vergadering van de VN een resolutie aangenomen die 'het recht op veilig en zuiver drinkwater en sanitatie erkent als een mensenrecht dat essentieel is om ten volle van het recht op leven en alle mensenrechten te genieten.' (A/RES/64/292 van 28 juli 2010). De resolutie van de VN-Mensenrechtenraad gaat nog een stap verder door te bepalen dat het recht op water en sanitatie juridisch bindend is." (Bron: Amnesty International).

3.2.2. Toegankelijke toiletten

Rolstoegankelijke toiletten zijn een klasse apart: deze toiletten vergen meer ruimte en een andere inrichting, zoals:

- een toilet in de hoek (zodat de rolstoel er naast kan);
- beugels bij het toilet (voor het uit de rolstoel hijsen);
- een verhoogde toiletpot (om makkelijker op te kunnen staan).

Toegankelijkheidsdeskundigen kunnen helpen bij het ontwerpen van dit type toilet (zie ook paragraaf 2.5). Daarnaast kan een toegankelijkheidexpert het toilet uittesten, al dan niet met mystery guests, en de gemeente adviseren hoe het toilet te bouwen of te verbeteren. Ook de lokale gehandicaptenraad of –platform adviseert hierbij graag. Bedenk dat je hierbij tot het einde toe scherp moet zijn op de aannemer: als de afvoer voor het toilet toch in het midden van het toilet wordt gemaakt (wat in een normale wc standaard is) dan kan het toilet natuurlijk nooit meer in de hoek worden geplaatst...

3.2.3. Vrouwen

Voor vrouwen zijn in Nederland nog altijd veel minder openbare toiletten beschikbaar dan voor mannen[23]. Veel openbare toiletten zijn nog urinoirs. Dit komt voort uit het verleden: vrouwen waren toen vaker thuis (huisvrouw) en hadden dus vrijwel altijd een toilet tot hun beschikking); mannen daarentegen waren vaker uithuizig en hadden vaker een urinoir buitenshuis nodig. Deze rolverdeling is veranderd. Vrouwen werken vaker. Daarnaast zijn ze verantwoordelijk voor 60% van de mantelzorgtaken, vormen tweederde van het winkelpubliek en nemen 65% van de zorgtaken voor kinderen op zich. Zij zijn tegenwoordig meer uithuizig dan mannen, maar hebben veel minder toiletten tot hun beschikking.

Vrouwen stellen ook andere eisen aan toiletten dan mannen en hebben ze vaker nodig[24]. Zij willen op het toilet ook hun make-up bij kunnen werken, een ladder in hun panty controleren en maandverband verwisselen. Daarvoor is goed licht, een spiegel en een prullenbak naast het toilet nodig. Ze hebben vaker toiletten nodig als ze ongesteld zijn (dat zijn vrouwen een vijfde tot een kwart van hun leven) of zwanger zijn.

Een toiletbezoek van vrouwen duurt gemiddeld anderhalf keer zo lang als van een man door het gedoe met kleding en deuren en dergelijk; daarom zouden er meer toiletten voor vrouwen moeten zijn bij hetzelfde aantal bezoekers. Daarnaast zijn in mannentoiletten soms twee keer zo veel plaatsen, want mannen hebben zowel hokjes als urinoirs terwijl vrouwentoiletten slechts hetzelfde aantal hokjes hebben, zonder de urinoirs. Door deze twee factoren komt er zo vaak een rij bij de vrouwentoilet en niet bij de mannen. In landen zoals de VS, Japan en Singapore is het vaak de norm of zelfs in de wet vastgelegd dat er anderhalf tot twee keer zoveel vrouwentoiletten als mannentoiletten beschikbaar moeten zijn.

3.2.4. Mensen met kinderen

Zowel mannen als vrouwen hebben faciliteiten nodig voor het verzorgen van kinderen (baby's). Dit kan door verschoontafels te plaatsen in zowel het mannen- als vrouwentoilet of genderneutrale toiletten te ontwikkelen. Verder hebben ze ook een prullenbak nodig om vieze luiers weg te gooien.

---

23 https://www.rtlnieuws.nl/nederland/te-weinig-openbare-damestoiletten-het-is-vooral-een-geldkwestie
24 https://www.seniorenwijzer.eu/succes-in-hilversum-meer-openbare-toiletten-voor-vrouwen/

Toegankelijke toiletten zijn ook handig voor mensen met kinderwagens, mensen met meerdere kinderen, of voor mensen met wat oudere kinderen van de andere geslacht – kinderen die misschien net te jong zijn om alleen naar een toilet te gaan, maar zich wel al bewust zijn dat er toiletten voor het andere geslacht bestaan. Bouwers van toiletunits raden het overigens af in het centrum babyverschoontafels te bouwen omdat die veelal niet bestand zijn tegen vandalisme.

3.2.5. Stomadragers, andere buikpatiënten en blaaspatiënten

Stomadragers hebben specifieke zaken nodig in een toilet:

- Goed licht;
- Water om hun stoma te spoelen;
- Hygiënische omgeving (een stoma is immers infectiegevoelig);
- Een schoon plankje om hun nieuwe stomamateriaal op te leggen;
- Een prullenbak om hun volle stoma in te doen.

Sommige blaaspatiënten hebben ook een haakje nodig naast het toilet om de katheder op te hangen, en stomapatiënten hebben een haakje nodig naast het waterpunt.

3.2.6. Onderhoud en schoonmaak

Denk niet alleen aan de installatie van een toilet, maar ook aan het onderhoud en de schoonmaak. Wie gaat het toilet onderhouden, hoe vaak, en wat zijn de kosten? Kan de bouwer dat doen of ligt de verantwoordelijkheid bij de gemeente? Ben je gebonden aan een onderhoudscontract? Worden de toiletten vaak genoeg schoongemaakt, en doet de toiletaanbieder dat of moet je als gemeente zelf een schoonmaakcontract afsluiten, of laat je het de sociale werkplaats doen? Of kies je voor zelfreinigende toiletten die minder schoonmaak vergen[25]?
Toiletaanbieders geven als tip om alles zoveel mogelijk achter de wand weg te werken: inkepingen dus waarachter je de prullenbak, haakje voor tas/jas/stomamateriaal, toiletpapier, zeepdispenser en dergelijke kan bereiken. Dit zorgt er voor dat deze uitstekende delen zo min mogelijk beschadigd raken, maar ook dat je je hoofd er niet tegen kan stoten.

3.2.7. Veiligheid

De veiligheid van toiletunits is te verhogen door cameratoezicht. Bijna alle toiletaanbieders kunnen een camera laten inbouwen die registreert wie naar het toilet gaat of gericht is op de ruimte rondom de toiletunit. Daarnaast kunnen (infrarood-, radar- en gewicht)sensoren in de toiletten merken als iemand langer dan een x-aantal minuten binnen blijft. Duurt dat erg lang, dan krijgt de beheerder automatisch een signaal, zodat een buitengewoon opsporingsambtenaar (BOA) of onderhoudsmonteur een kijkje kan nemen.

Bij uitgebate toiletten levert de gastheer of –dame sociale veiligheid op. Daarnaast kan dit ook (een opstap naar) een baan betekenen voor hem of haar. Als de gemeente daarmee iemand aan het werk helpt, levert een toilet natuurlijk dubbel op: de toiletbeheerder een baan, het publiek een openbaar toilet.

In veel supermarkten met een opengesteld toilet loopt een personeelslid met je mee naar het toilet, omdat de toiletten vaak in het magazijn zitten of bij de personeelskantine. Dit is ook de reden dat kleine winkels niet altijd hun toilet kunnen openstellen voor passanten of klanten: het enige personeelslid kan niet in de winkel staan en tegelijkertijd meelopen naar het toilet.

3.2.8. Kabels, leidingen, aansluitingen, onderzoek en vergunningen

- Houd rekening met kabels en leidingen in de grond als de toiletten verdiept worden aangelegd of meer ruimte in de grond nodig hebben (zoals bij verzinkbare toiletten).
- Vergeet niet dat er water- en elektriciteitsaansluitingen nodig zijn voor vrijstaande toiletunits. De Provincie Gelderland moest deze nog laten aanleggen, waardoor de gemiddelde kosten per toilet meer dan verdubbelden[26].
- Bij vrijstaande toiletunits en andere gebouwen met toiletten die grondverzet nodig hebben is ook onderzoek nodig: bodem- en archeologisch onderzoek.

25 https://www.ad.nl/rotterdam/koninklijke-horeca-mensen-een-toilet-bieden-is-kwestie-van-gastvrijheid~a558aed2/
26 https://www.gelderlander.nl/default/toch-toiletten-op-22-gelderse-stations~a6442a75/

- Bij de (eigen) gemeente moet ook een Omgevingsvergunning-bouwen aangevraagd worden voor vrijstaande toiletunits en andere gebouwen die je gaat (laten) bouwen voor een toilet.

3.2.9. Aanbesteden: liever niet of in tweede instantie

Nu hebben je een overzicht van wat opties je wil in elke locatie. Hoogstwaarschijnlijk zijn er plaatsen waar een nieuwe toilet moet komen en het wordt tijd om een toiletaanbieder in te schakelen. Normaal zal je meteen aan aanbesteding denken, maar dat is misschien niet het beste idee met toiletten.

Bij het aanbesteden van toiletunits of een uit te baten locatie is het goed om een aantal zaken in het achterhoofd te houden:

- Is aanbesteden wel nodig? Kijk goed naar de omvang van de opdrachtsom – deze valt in het overgrote deel van de gevallen onder de aanbestedingsgrens. Bedenk dat toiletaanbieders veel kennis hebben die ze beter in offertegesprekken over kunnen brengen dan via strakke (Europese) aanbestedingen. Veel toiletaanbieders zien af van het meedoen aan aanbestedingen omdat hun product niet in het frame van de aanbesteding past. Daardoor heb je bij een aanbesteding vaak te maken met een (te) kleine pool van aanbieders en krijg je wellicht een suboptimale oplossing.
- Beter is het om een paar toiletaanbieders uit te nodigen om hun product te presenteren, zodat je gemeente beter kan kiezen of offertes kan aanvragen (of alsnog beter geïnformeerd kan aanbesteden). De lijst van toiletaanbieders achterin dit stappenplan kan hierbij helpen.
- Een toegankelijke toiletunit is sowieso wettelijk verplicht. Deze vraag moet dus altijd in een aanvraag zitten, of je nu offertes aanvraagt of aanbesteedt.
- Bedenk dat je ook toiletten kan leasen, waardoor ook in de begroting het jaarlijkse bedrag uitgesmeerd wordt. Bij leasen is ook geen aanbesteding nodig, omdat je een product huurt en niet koopt.
- Ook kan je wellicht een constructie opzetten dat een vending machine-eigenaar het toilet koopt, en van jou een jaarlijkse vergoeding krijgt, die hij aanvult met verkoop vanuit de vending machine. Ook dan is geen aanbesteding nodig, maar wellicht wel een precario- en/of pachtovereenkomst voor de grond waarop de vending machine en het toilet staat.

Als je toch wilt aanbesteden, houd dan het volgende in het achterhoofd:

- Denk goed na over het eisenpakket. Bijna alle toiletaanbieders klagen over ouderwetse of niet-passende eisenpakketten en veel toiletaanbieders haken daardoor af bij aanbestedingen.
- Vraag aan aanbieders of zij ook schoonmaak en onderhoud zelf doen. Gemeenten die in zee zijn gegaan met aanbieders die zelf geen schoonmaak of onderhoud doen komen daarvan terug.
- Schrijf niet voor hoe het toilet eruit moet zien, maar laat de aanbieders zelf meedenken over wat nodig is op die plek en bij een bepaald soort gebruik. Wellicht kan je net als bij infrastructuurprojecten een innovatieve aanbesteding[27] opzetten waarbij je de toiletaanbieders zowel het plan als het toilet, het onderhoud en de schoonmaak laat aanbieden.
- Verwerk een total cost of ownership/lifecycle cost-vraag in de tender: een toilet dat goedkoop neergezet kan worden maar duur is in onderhoud is misschien na tien jaar afgeschreven terwijl een toilet dat duurder is in aanschafprijs maar door zijn stevigheid minder onderhoud nodig heeft er na tien jaar nog goed bij staat.
- Vraag aan aanbieders van zelfreinigende toiletten hoe die zelfreiniging werkt en laat hen de zelfreinigende werking onderbouwen.
- Verwerk social return on investment-eisen in de aanbesteding zodat de wethouder sociale zaken ook blij is.
- Voorbeeld van de vragen in de Europese aanbesteding die de gemeente Rotterdam heeft uitgeschreven. Door de vraag om ook het onderhoud te doen waren er overigens geen buitenlandse aanbieders.

27 https://www.2ndsense.nl/nl/actueel/innovatieve-aanbesteding-project-knooppunt-hoevelaken/

Stap 3. Het maken van een plan

Rob Zwinkels (rhj.zwinkels@rotterdam.nl), projectmanager voor de installatie van de openbare toiletten:

"In Rotterdam willen we uitstralen dat wij een gastvrije stad willen zijn. En bij een gastvrije stad horen openbare toiletten. Inmiddels hebben we eind 2017 een Europese aanbesteding gehouden met de volgende vragen:

- Zelfreinigende openbare toiletvoorziening
- Toegankelijk voor Man / Vrouw / Mindervalide
- Robuust uitgevoerd, (lees vandalismebestendig)
- Hygiënisch uitvoering, zoveel mogelijk "No Touch" knoppen, water, zeep en droger werken op sensoren (je hoeft niets aan te raken)
- Schuifdeur opent door een druk op de knop, iedereen kan deze deur openen.
- Drie alarmknoppen per toiletunit zijn aanwezig
- Bij te langdurig gebruik (slaapplaats zwerver) gaat een alarm in werking
- Naast de realisatie is ook een onderhoudscontract bedongen bij de aanbesteding
- Een extra optie is een "babyverschoonplank", een sedumdak op de unit, een revolving toilet (extra snel gereinigd)
- En niet onbelangrijk, GRATIS TOEGANKELIJK

De eerste reacties over de eerste 4 geplaatste toiletunits zijn supergoed. De toiletten worden als erg schoon gezien. Ondertussen zijn we ook door de Maag Lever Darm Stichting uitgeroepen tot Koplopergemeente op dit gebied."

3.3. Wat is de regelgeving rond toiletten?

Op dit moment bestaan de volgende regelingen op Rijksniveau op het gebied van toiletten:

- het VN-verdrag Toegankelijkheid (ook wel 'VN-Verdrag Handicap' genoemd),
- het Bouwbesluit en
- de Drank- en Horecawet.

Eind januari 2018 heeft de Tweede Kamer bovendien unaniem een motie van Vera Bergkamp (D66) over toiletten aangenomen. Daarnaast bestaan normen over de toegankelijkheid van toiletten.

3.3.1. VN-verdrag Toegankelijkheid

Vanaf 1 januari 2017 geldt in Nederland het VN-verdrag voor de rechten van chronisch zieken en gehandicapten (kortweg: VN-verdrag Toegankelijkheid) in Nederland. Dit betekent dat Nederland zijn best moet doen om te zorgen dat mensen met een beperking dezelfde rechten en mogelijkheden hebben als mensen zonder beperkingen. Doel is: een inclusieve samenleving. De gemeente voert dit Verdrag uit door het opstellen van een verplichte lokale inclusie-agenda (volgens het amendement-Van der Staaij/Bergkamp op de Participatiewet)

Toiletten zijn natuurlijk een belangrijk deel van toegankelijkheid voor veel mensen. Voor mensen in een rolstoel of met een rollator zijn invalidentoiletten onmisbaar en ze gaan vaak niet uit huis zonder te weten of ze naar de wc kunnen. Vanwege hun beperking zijn immers veel minder toiletten voor hen toegankelijk.

Mensen met buik- en blaasproblemen gaan ook vaak niet op pad als ze niet zeker weten dat ze onderweg gemakkelijk naar de wc kunnen. Mensen met buikproblemen hebben vaak heel snel een toilet nodig, dus voor hen is het belangrijk dat er genoeg toiletten zijn die ze binnen vijf minuten kunnen bereiken. Hierop is ook de toiletnorm uit 1.1 gebaseerd. Voor mensen met een stoma of die hun blaas moeten katheteriseren is het ook heel belangrijk dat de wc schoon is. Zij lopen anders het risico een infectie te krijgen via hun buik of het katheter.

De Vereniging Nederlandse Gemeenten (VNG) maakt een Actieplan Toegankelijkheid voor gemeenten. Als onderdeel van dit actieplan praten ze met ervaringsdeskundigen, zowel met gehandicapten als mensen met buik- en blaasproblemen. In dit

actieplan zullen veel goede voorbeelden op het gebied van toegankelijkheid staan, ook op toiletgebied.
Het Ministerie van VWS is de coördinator van beleidsaanpassingen op overheidsniveau die nodig zijn vanwege het VN-verdrag Toegankelijkheid. Ook op dat niveau praten buikpatiënten mee en komen aanbevelingen voor toegankelijkheid op lokaal niveau. Meer informatie over de Actieplannen is te verkrijgen bij Thijs Hardick, t.hardick@iederin.nl, 030-720 00 26. Hij kan ook doorverwijzen naar contactpersonen bij VNG, MKB Nederland of VNO-NCW rondom dit onderwerp.

3.3.2. Drank- en Horecawet

Voor een Drank- en Horecawet-vergunning moeten alle horecazaken die alcohol willen verkopen ten minste twee gescheiden toiletten met waterspoeling beschikbaar hebben voor bezoekers. Dit is een gebonden beschikking, wat betekent dat de gemeente de vergunning moet verlenen als het dranklokaal niet één van de weigeringsgronden in de wet overtreedt (de gemeente verleent dus de vergunning niet als één van die weigeringsgronden zich voordoet). De gemeente kan dus geen extra belangenafweging hier in doen, ook niet of de horecazaak passanten toelaat op zijn toilet. Kortom: de Drank- en Horecawet betekent wel dat er toiletten moeten zijn bij elke plek die alcohol serveert, maar niet dat ze beschikbaar hoeven te zijn voor passanten. Dit is geheel en al een afweging van de ondernemer, maar er zijn wel afspraken met horecazaken te maken – zie hiervoor paragraaf 5.3.1 en 5.3.2.

3.3.3. Bouwbesluit en Bouwverordening

Het Bouwbesluit bepaalt hoeveel toiletten elke soort gebruiksfunctie moet hebben. Echter, ook het Bouwbesluit zegt niets over toiletten voor bezoekers (laat staan passanten) van een gebouw, alleen over toiletten voor bewoners of werknemers. Het Bouwbesluit is ook een AMvB op landelijk niveau en de gemeente kan hier niets aan toevoegen.

Het opstellen van een Bouwverordening is een mogelijkheid die de gemeente heeft. Het is niet verplicht er een te hebben. Met het VN-verdrag Toegankelijkheid in de hand is het een theoretische mogelijkheid om hierin eisen op te nemen over het openstellen van toiletten voor passanten en/of het inrichten van toiletten als toegankelijk toilet.

3.3.4. Algemene Plaatselijk Verordening (APV) en plaatselijk beleid

Gemeenten moeten in de APV zorgen voor zaken rond veiligheid. Horecaondernemers moeten een exploitatievergunning hebben op grond van de APV, of ze nu alcohol serveren of niet (etablissementen die alcohol serveren moeten ook een Drank- en Horecavergunning hebben). De exploitatievergunning op grond van de APV kan ook van zaken die géén alcohol schenken eisen dat ze een toilet hebben. Tilburg, bijvoorbeeld, heeft de volgende artikel in de APV:

> **Artikel 40. Inrichtingseisen.**
>
> 1. Voor het verkrijgen van een vergunning als bedoeld in artikel 38, voor een inrichting waarin geen alcoholhoudende dranken worden verstrekt, dient te worden voldaan aan de inrichtingseisen zoals opgenomen in het Besluit eisen inrichtingen Drank- en Horecawet, zoals dat luidt ten tijde van de aanvraag, met uitzondering van de eis met betrekking tot de vloeroppervlakte van de horecalokaliteit en het bepaalde omtrent de eisen die worden gesteld aan een toiletgelegenheid.
> 2. Ten aanzien van inrichtingen als bedoeld in het eerste lid geldt, dat tenminste één horecalokaliteit een vloeroppervlakte dient te hebben van 25 m².
> 3. Ten aanzien van de eisen die worden gesteld aan een toiletgelegenheid geldt dat in een inrichting tenminste een toilet aanwezig dient te zijn dat toegankelijk is voor bezoekers.
> 4. De burgemeester kan ontheffing verlenen van het bepaalde in het eerste lid.

Er kan ook andere beleid zijn in je gemeente. In Leerdam, bijvoorbeeld, hebben de gemeente en de Koninkrijk Horeca Nederland een Integraal Horecabeleid en Coffeeshopbeleid samengesteld. Als deel van deze overeenkomst is de onderstaande zin opgenomen:

> 5.20 De ondernemers zorgen voor schone en goed bereikbare toiletten voor hun bezoekers.

Net zoals met de Drank- en Horecawet en het Bouwbesluit, zijn de toiletten in Tilburg en Leerdam alleen opengesteld voor bezoekers. Voor openstelling voor passanten van deze toiletten is eerst overleg met de (horeca-)ondernemers nodig (zie ook 3.1.1 en 3.1.2).

3.3.5. Motie-Bergkamp

De motie van Vera Bergkamp (met algemene stemmen aangenomen) luidt als volgt:

24 170 Gehandicaptenbeleid
Nr. 167 MOTIE VAN HET LID BERGKAMP

Voorgesteld 31 januari 2018
De Kamer,

gehoord de beraadslaging,

overwegende dat mensen met een handicap of met een beperking en chronisch zieke mensen in de openbare ruimte problemen ondervinden met het toiletgebruik en deze groep vaak niet gebruik mag maken van het toilet in winkels of openbare gebouwen;

constaterende dat in andere landen het gebruik van toiletten in winkels en openbare gebouwen makkelijker is en dat de hoeveelheid openbare toiletten vaak groter is;

verzoekt de regering om, samen met VNO-NCW en MKB Nederland te bespreken om de toegankelijkheid van toiletten voor mensen te vergroten en om met de VNG te bespreken om de hoeveelheid openbare toiletten te vergroten,

en gaat over tot de orde van de dag.

Bergkamp

Het kabinet is naar aanleiding van deze motie in gesprek gegaan met de landelijke werkgeversorganisaties (VNO-NCW en MKB Nederland) en de VNG. Dit kan de gemeente op lokaal niveau doen door in gesprek te gaan met lokale afdelingen van Koninklijke Horeca Nederland (KHN), MKB Nederland, Detailhandel Nederland, of winkeliersverenigingen, binnenstadplatforms of ondernemersverenigingen. De motie heeft echter geen rechtstreekse werking op gemeenten, omdat de boodschap aan het kabinet is gericht. De motie is inmiddels uitgevoerd (juni 2018).

3.3.6. *Design for all:* regels omtrent toegankelijk bouwen

Als je alle regels uit het Bouwbesluit toepast wil dat niet zeggen dat je toegankelijke toiletten bouwt. Onder het VN-verdrag Toegankelijkheid is de norm dat alles toegankelijk is ongeacht welke beperking mensen hebben, en moet ontoegankelijkheid de uitzondering zijn. Dat wil niet zeggen dat in alle gebouwen nu alle toiletten toegankelijk gemaakt moeten worden, maar wél dat dit gebeurt bij nieuwbouw, verbouw of bij het plaatsen van nieuwe toiletunits mits de meerkosten opwegen tegen de baten. Het is daarom raadzaam bij het neerzetten van toiletunits of het verbouwen van toiletten in (gemeentelijke) gebouwen advies te vragen aan toegankelijkheidsdeskundigen. Deze deskundigen hebben verstand van de internationale normen die gelden rondom toegankelijkheid. Ook het lokale gehandicapten- of ouderenplatform in je gemeente heeft hier kennis over.

3.4. Het Plan

Nu je een overzicht van het tekort aan toiletten hebt, een overzicht van de oplossingen, de bijbehorende kosten en de doorlooptijd, is het tijd om dit samen te vatten in een plan. In de meeste gevallen moet het college dit plan goedkeuren, in gevallen dat de raad nog geen budget beschikbaar heeft gesteld ook de raad. Wees niet bang voor goedkeuring door de raad: de meeste moties die vragen om meer toiletten zijn (bijna) unaniem door de raad aangenomen.
Een nieuwe mijlpaal: college en eventueel raad hebben je plan goedgekeurd! Nu kan de uitvoering starten. Hieronder een aantal tips waar op te letten bij de uitvoering:

- Blijf omwonenden en naburige bedrijven goed meenemen rondom de plaatsing van het toilet. Nodig hen ook uit bij de opening te zijn.
- Vergeet niet de vergunningen op tijd aan te vragen. Een Omgevingsvergunning-bouwen heeft een doorlooptijd van acht weken, maar de bodem- en archeologische onderzoeken daarvoor kosten natuurlijk ook doorlooptijd.
- Wie bedient de toiletten? Bij vrijstaande toiletten moeten er goede afspraken worden gemaakt over wie de toiletten

opent en sluit, wie contactpersoon is voor onderhoud en schoonmaak en wie die persoon vervangt als hij of zij afwezig is.

- Denk na over openingstijden. Zeker bij verzinkbare toiletten is dit belangrijk, omdat de toiletten handmatig omhoog en omlaag gedaan worden.
- Voorkom overlast in de toiletvoorziening. Geef bij politie en BOA's door dat er een toilet komt en wat de openingstijden zijn, zodat zij een oogje in het zeil kunnen houden.

Stap 4. Uitvoeren van het plan

Een nieuwe mijlpaal: college en eventueel raad hebben je plan goedgekeurd! Nu kan de uitvoering starten. Hieronder een aantal tips waar op te letten bij de uitvoering:

- Blijf omwonenden en naburige bedrijven goed meenemen rondom de plaatsing van het toilet. Nodig hen ook uit bij de opening te zijn.
- Vergeet niet de vergunningen op tijd aan te vragen. Een Omgevingsvergunning-bouwen heeft een doorlooptijd van acht weken, maar de bodem- en archeologische onderzoeken daarvoor kosten natuurlijk ook doorlooptijd.
- Wie bedient de toiletten? Bij vrijstaande toiletten moeten er goede afspraken worden gemaakt over wie de toiletten opent en sluit, wie contactpersoon is voor onderhoud en schoonmaak en wie die persoon vervangt als hij of zij afwezig is.
- Denk na over openingstijden. Zeker bij verzinkbare toiletten is dit belangrijk, omdat de toiletten handmatig omhoog en omlaag gedaan worden.
- Voorkom overlast in de toiletvoorziening. Geef bij politie en BOA's door dat er een toilet komt en wat de openingstijden zijn, zodat zij een oogje in het zeil kunnen houden.

Stap 5. Monitoring en evaluatie

Hoera! Het toilet is geopend. De wethouder heeft het lintje doorgeknipt, of de convenanten met winkels en horeca zijn getekend en de stickers zijn geplakt.
Daarmee is het uiteraard nog niet afgelopen. Kijk na een half jaar of een jaar nog eens goed hoe alles functioneert. Kunnen de inwoners en bezoekers van buiten de toiletten vinden? Zijn de toiletten aangemeld bij de HogeNood-app? Functioneert het onderhoudscontract? Vragen de ondernemers echt geen geld voor toiletbezoek als dat zo is afgesproken? Is het aantal wildplassers omlaag gegaan? Kunnen meer mensen deelnemen aan het maatschappelijk leven? Zijn er voldoende toiletten bij evenementen? Wat zou een volgende 'witte vlek' op je kaart uit paragraaf 4 kunnen zijn die je aanpakt? Kun je successen melden die de weg plaveien voor meer toiletten in je gemeente (en de wethouder en de raad blij maken)?

Let er op dat je één aanspreekpunt voor de toiletten blijft houden. Als de projectmanager weer druk is met een ander project, de adviseur openbare ruimte weer zijn hoofd breekt over speeltoestellen en de beleidsmedewerker sociaal domein in de Participatiewet zit, dan blijven de toiletten staan. Wie is dan het aanspreekpunt voor de leverancier die het onderhoud doet? Of voor de horecazaken die een vergoeding ontvangen? Of de centrummanager die meer toiletten wil?

Toiletaanbieders

SaniTronics International BV – Partner van de Maag Lever Darm Stichting

Met meer dan 20 jaar ervaring levert en onderhoudt SaniTronics automatisch reinigende openbare toilet systemen aan meer dan 50 gemeentes in Nederland en België. Omdat SaniTronics alles in eigen beheer heeft kunnen zij een gemeente volledig ontzorgen. SaniTronics heeft duurzaamheid en het verlagen van kosten op de lange termijn zeer hoog in het vaandel staan. Dit is terug te zien in het modulair opbouwen van units, als ook het leveren van bijzonder hoge kwaliteit met een daarbij behorende lage storingsgevoeligheid.

SaniTronics biedt verschillende systemen aan:

- The Automatic, waarbij zowel toilet als vloer gereinigd en gedroogd worden;
- The Revolving Toilet, waarbij de toiletpot aan zowel binnen, boven als onderzijde onder hoge druk gereinigd en gedroogd worden. Dit unieke systeem maakt het mogelijk om binnen 15 seconden een volledig schoon én droog toilet voor de volgende bezoeker te realiseren.
- Ook past The Revolving Toilet bij een circulaire economie en het daarbij behorende SMART City concept. De Kamer van Koophandel heeft Sanitronics vanwege The Revolving Toilet in 2018 benoemd in de MKB Innovatie Top 100 vanwege punten als kostprijs, duurzaamheid, capaciteit en hygiëne.
- Naast deze zelfreinigende systemen biedt Sanitronics tal van conventionele toiletoplossingen voor in de openbare ruimte.

Beide zelfreinigende systemen kan SaniTronics op verschillende manieren toepassen. Denk hierbij aan stand-alone units zoals in Rotterdam, in bushokjes, als onderdeel van kiosken, in combinaties met multi-sportvelden en bijvoorbeeld mobiele varianten voor tijdens evenementen. Ook kunnen de systemen worden ingebouwd. Dit gebeurt bij tankstations, gemeentehuizen, treinstations en bijvoorbeeld ook vliegvelden.

SaniTronics biedt gemeentes naast aanschaf ook verschillende andere mogelijkheden van financiering. Zo is het mogelijk om toiletunits te huren of leasen op zowel korte als lange termijn, daarnaast heeft SaniTronics een samenwerking met een aantal co-financiers. Deze co-financiers kunnen reclame-exploitanten zijn, maar ook maatschappelijke bedrijven. Softs bijvoorbeeld financiert door middel van zonnepanelen. Een ander voorbeeld is een samenwerking met Quiosk, een exploitant van vendingmachines die bereid is een deel van de investering in het toilet op zich te nemen.

SaniTronics gaat graag met u in gesprek om u te adviseren over de mogelijkheden van het plaatsen van toiletten, als ook het creëren van een plan wat duurzaam en kosten efficiënt is voor de langere termijn.

https://www.mkbinnovatietop100.nl/site/Sanitronics-International-Revolving-Toilet-zelfreinigend-toiletsysteem
https://www.ad.nl/rotterdam/koninklijke-horeca-mensen-een-toilet-bieden-is-kwestie-van-gastvrijheid~a558aed2/

Rotterdam, www.sanitronics.eu.

Toiletaanbieders

Toletto

Toletto bouwt zowel toiletten in bestaande bouw (scholen, ziekenhuizen, hotels) als city toiletten en modulaire concepten (prefab in bestaande bouw). Ze maken oplossingen op maat en praten graag met gemeenten over mogelijkheden. Ze werken al met een aantal gemeenten, waaronder Gouda en Tholen.

Gouda, www.toletto.com

Pop-up Toilet Company (Urilift)

De Pop-up Toilet Company maakt (verzinkbare) sanitaire voorzieningen. Dagconcept-toiletten zijn in bestaande bouw in te bouwen toiletten of zelfstandig toiletten, van droog- tot zelfreinigende toiletten. Nachtconcepten zijn verzinkbare (niet-rolstoeltoegankelijke) urinoirs en toiletten. Ze kunnen ook toiletten aanbieden voor evenementen en festivals. Ze praten graag met gemeenten over mogelijkheden en werken al met een aantal gemeenten, waaronder Amsterdam, Utrecht, Heerlen, Burg-Haamstede, Den Haag en Apeldoorn.

Apeldoorn, www.popuptoilet.nl

Sanifair | Sanbene

Sanbene is exclusief licentiehouder voor de Benelux van de sanitaire concepten Sanifair, Loo&Me en My Private Bathroom. Ze bouwen toiletten in snelwegtankstations, treinstations en winkelcentra, waarbij de klant 70 eurocent betaalt en 20 cent gaat naar de altijd aanwezig locatiemedewerker. De klant krijgt dan een waardebon voor 50 cent.

Rijswijk, www.sanifair.nl

2theloo

2theloo is in Nederland te vinden bij Shell tankstations en in vijf winkelcentra. Ze hebben onderhoudscontracten en de schoonmaakkosten zijn voor de locatie. Klanten betalen 50 cent maar krijgen dit terug als waardebon.

Amsterdam, www.2theloo.com

Meer informatie

Nuttige contactgegevens voor verdere vragen

- Voor afspraken met individuele winkels en horeca over openstelling van toiletten zonder gemeentelijke vergoeding:
  - Krystle Hemken, centrummanager Oldenzaal: k.hemken@oldenzaal.nl, 06 11 60 54 39.
  - Marc Krimpenfort, centrummanager Alphen aan den Rijn: marckrimpenfort@casema.nl, 06 83573390.

- Voor plaatsing van openbare toiletunits:
  - Annika Ridderikhoff, projectmanager Gemeente Utrecht: a.ridderikhoff@utrecht.nl, 06 12 38 46 58.

- Voor plaatsing van openbare toiletunits en openstellen van toiletten tegen gemeentelijke vergoeding:
  - Rob Zwinkels, projectleider Zeiknota Rotterdam: rhj.zwinkels@rotterdam.nl, 06 20 42 54 62.
  - Marije Drost, programmamanager Gemeente Hilversum: m.drost@hilversum.nl, 035 629 20 67.

- Voor vragen over de lokale inclusie-agenda, VN-Verdrag Toegankelijkheid en de Actieplannen Toegankelijkheid:
  - Thijs Hardick, beleidsmedewerker Ieder(in): t.hardick@iederin.nl, 030 720 00 00.

- Voor onafhankelijk technisch advies over toiletten:
-
  - Hugh O'Neill, voorzitter Dutch Toilet Organization: voorzitter@dutchtoilet.nl, 06 11 01 05 92.

- Voor vragen van de media:
  - Sandra Helmus, PR-coördinator Maag Lever Darm Stichting: sandrahelmus@mlds.nl, 06 53 17 60 18.

- Voor ervaringen als buikpatiënt met het gebrek aan toiletten:
  - Carlijn Willemstijn, voorzitter StomaJONG: c.willemstijn@stomavrijwilliger.nl, 06 24 22 40 55.

- Voor factsheets, position paper en white paper:
  - http://www.waarkaniknaardewc.nl/informatie-voor-gemeenten/

Meer informatie

Voorbeeldgemeenten

Gemeenten die recent openbare toiletunits hebben geplaatst of aangekondigd, al dan niet in het coalitieakkoord 2018-2022 (stand september 2018):

Gemeente	Bron
Aalten	Coalitieakkoord
Alphen aan den Rijn	https://www.ad.nl/alphen/toilet-wordt-makkelijker-te-vinden-in-alphen~af503f84/
Amersfoort	Coalitieakkoord
Den Haag	Coalitieakkoord (€150.000 per jaar structureel voor openbare toiletunits)
Delft	Coalitieakkoord
Druten	Hoofdlijnenakkoord
Doetinchem	https://www.gelderlander.nl/doetinchem/doetinchem-krijgt-openbaar-toilet-op-de-bleek~abf88a77/
Gooise Meren	Coalitieakkoord
Harlingen	Coalitieakkoord
Hilversum	https://online.ibabs.eu/ibabsapi/publicdownload.aspx?site=Hilversum&id=ca9af10c-6d99-40bd-b7e0-4d8f9d71c4ba
Lansingerland	Coalitieakkoord
Oldambt	Coalitieakkoord
Purmerend	Coalitieakkoord
Rotterdam	https://rotterdam.raadsinformatie.nl/document/4146182/3/16bb6345
Schagen	Coalitieakkoord (betaalbaar openbaar toilet op het dorpsplein)
Utrecht	Eerder beleid (https://www.duic.nl/algemeen/nieuwe-openbare-toiletten-binnenstad-en-parken-utrecht/) en coalitieakkoord (€68.000 per jaar voor openbare toiletunits in twee parken)
Schouwen-Duiveland	Coalitieakkoord
Tilburg	https://www.bd.nl/stadsgezicht-tilburg/druk-van-de-blaas-tilburg-krijgt-meer-openbare-toiletten-in-2018~a133cb63/
Wassenaar	Coalitieakkoord
Westland	https://www.ad.nl/westland/serieuze-plannen-openbare-toiletten~a214a131/
Winterswijk	Coalitieakkoord
Zandvoort	Coalitieakkoord
Zwijndrecht	Coalitieakkoord

Meer informatie

Gemeenten waar afspraken zijn gemaakt met winkeliers en horeca om toiletten open te stellen, waarbij het initiatief van de gemeente, centrummanagement, individuele horecazaken/winkeliers of ondernemersvereniging afkomstig is:

Gemeente	Bron
Barendrecht	http://barendrechtnu.nl/nieuws/barendrecht/23461/publiek-toegankelijke-toiletten-in-barendrecht-herkenbaar-dankzij-sticker
Bergen op Zoom	https://kijkopbergenopzoom.nl/nieuws/binnenstadslab-nieuws-nieuwe-sticker-laat-zien-waar-je-gerust-naar-het-toilet-kunt.html
Bussum	http://www.probussum.nl/www.probussum.nl/Bussum,_Toiletactie_1.html
Bodegraven	http://www.bov-bodegraven.nl/hoge-nood-deze-winkelsticker-geeft-aan-of-je-er-naar-de-wc-kunt/
Doetinchem	https://www.omroepgelderland.nl/nieuws/2119146/Als-je-moet-dan-moet-je-daarom-toiletstickers-in-Doetinchem
Geldrop-Mierlo	https://www.ed.nl/geldrop-mierlo/openbaar-plasje-in-geldrop-en-mierlo-te-duur~a8534809/
Hilversum	https://www.seniorenwijzer.eu/succes-in-hilversum-meer-openbare-toiletten-voor-vrouwen/?utm_source=&utm_medium=&utm_campaign=
Moerdijk	https://www.bndestem.nl/moerdijk/moerdijkse-burgemeester-sanitair-in-horeca-als-openbare-wc~a64fd133/
Noordwijk/Noordwijkerhout (fuseren per 1-1-2019)	https://noordwijk.notubiz.nl/document/6489124/1/180517%20Getekend%20Motie%20vreemd%20PvdAGL%20PN%20Meer%20openbare%20toiletten%20in%20Noordwijk-%20een%20hoognodige%20zaak%20%28aangenomen%29 https://api1.ibabs.eu/publicdownload.aspx?site=noordwijkerhout&id=100012191
Oldenzaal	https://www.nieuwsoverijssel.nl/project-nette-toilette-van-start-gratis-toegankelijke-toiletten-voor-bezoekers-binnenstad-van-oldenzaal
Westland	http://www.wos.nl/hoge-nood-app-begint-aan-te-slaan-in-westland/nieuws/item?1054427
Zoetermeer	https://www.cda.nl/zuid-holland/zoetermeer/actueel/nieuws/motie-cda-zorgt-voor-meer-openbare-toiletten-in-zoetermeer/
Belgische gemeenten in de provincie Antwerpen	https://nnieuws.be/artikel/gratis-plaspunten-uitgebreid-naar-hele-provincie

Meer informatie

Gemeenten die afspraken hebben of gaan maken met winkeliers en horeca volgens het concept van Die Nette Toilette (kleine vergoeding per maand voor openstellen van het toilet):

Gemeente	Bron
Aalsmeer	https://api1.ibabs.eu/publicdownload.aspx?site=aalsmeer&id=c1204257-16e9-4f0e-b4ae-1238d9a269ee
Hilversum	MOUT food court
Rotterdam	https://www.ad.nl/rotterdam/koninklijke-horeca-mensen-een-toilet-bieden-is-kwestie-van-gastvrijheid~a558aed2/, https://www.rotterdam.nl/nieuws/propereplee/
Valkenswaard	https://www.valkenswaard.nl/in-valkenswaard/nieuws_42845/item/gratis-toiletvoorziening-blijft-in-winkelgebied-valkenswaard_69502.html
>250 Duitse gemeenten	http://www.die-nette-toilette.de/wer-macht-bereits-mit.html

waarkaniknaardewc.nl